

Houden van dieren

Beleidsvoornemen dierenwelzijn

**Ministerie van Landbouw,
Natuurbeheer en Visserij**

Inhoudsopgave

1. OMSLAG NAAR EEN BETER DIERENWELZIJN	3
2. AANGRIJPINGS-PUNTEN VOOR BELEID.....	6
TIEN JAAR GEZONDHEIDS- EN WELZIJNSWET VOOR DIEREN.....	6
DILEMMA'S.....	6
3. EEN NIEUWE AANPAK	8
4. ACTIEPROGRAMMA.....	10
5. NEVENEFFECTEN EN SLOT	16
BIJLAGE 1 ACHTERGRONDINFORMATIE 10 JAAR GWWD.....	17

1. Omslag naar een beter dierenwelzijn

Omslag nodig in denken en doen

Dierenwelzijn, milieu, voedselveiligheid en economische afwegingen zijn belangrijke aspecten van de dierhouderij. Tot op heden heeft het dierenwelzijn echter te vaak een ondergeschikte rol gespeeld. De bestaande houderijsystemen zijn steeds uitgangspunt geweest voor het dierenwelzijnsbeleid. Concreet houdt dit in dat het dier zich heeft moeten aanpassen aan het bestaande systeem. De verbeteringen binnen de huidige systemen hebben vaak niet geleid tot grote vooruitgang in het welzijn van de dieren.

Er zijn nog veel verbeteringen mogelijk. Dierenwelzijn moet een geïntegreerd onderdeel zijn van de (vee)houderij. Er is geen plaats meer voor een veehouderij die het dierenwelzijn als bijzaak ziet. Voor de afwegingen rondom houderijsystemen, maar bijvoorbeeld ook ten aanzien van de fokkerij, dienen het welzijn én de gezondheid van dieren leidend te zijn. Dit betekent niet meer optimalisatie van bestaande systemen waarbij het maximaal haalbare welzijn wordt bepaald door het systeem, maar nieuwe systemen waarbij het dierenwelzijn een belangrijk uitgangspunt is. Diergezondheid en dierenwelzijn zijn daarbij onlosmakelijk met elkaar verbonden.

Perspectief

In de nota Voedsel en Groen vormt dierenwelzijn een belangrijk speerpunt van beleid. In de kabinetsreactie op het rapport van de denkgroep-Wijffels is eveneens aangegeven dat het dierenwelzijn meer centraal gesteld moet worden in de veehouderij. In dat rapport van de denkgroep-Wijffels staat een vijftal vrijheden die als richting voor het dierenwelzijnsbeleid kunnen dienen.

Dieren zijn:

- vrij van dorst, honger en onjuiste voeding;
- vrij van fysiek en thermaal ongerief;
- vrij van pijn, verwonding en ziektes;
- vrij van angst en chronische stress;
- vrij om hun natuurlijke gedrag te vertonen.

Deze vrijheden richten zich op de fysiologische behoeften en op het kunnen uiten van het natuurlijk gedrag. Zoals eerder verwoord door de denkgroep-Wijffels betekent dit natuurlijk gedrag bijvoorbeeld dat varkens de mogelijkheid hebben om te kunnen wroeten, dat een kip kan scharrelen en dat een koe in de wei kan lopen. In het grootste deel van de huidige veehouderijsystemen is dit geen vanzelfsprekendheid.

In dit beleidsvoornemen 'Houden van dieren' wordt verder vorm gegeven aan het dierenwelzijnsbeleid. Belangrijk uitgangspunt van dit beleid is de intrinsieke waarde van het dier. Dieren hebben recht op natuurlijk gedrag en verdienen respect en bescherming. In de veehouderij en bij het houden van gezelschapsdieren dienen de (houderij-)omstandigheden zodanig te zijn ingericht dat aan deze aspecten tegemoet wordt gekomen.

Om de gewenste voortgang te boeken in het dierenwelzijn is het richtinggevend perspectief voor het welzijnsbeleid als volgt geformuleerd:

Er wordt naar gestreefd om gehouden dieren in een omgeving te laten leven waarin zij hun natuurlijk (soorteigen) gedrag kunnen vertonen.

Verantwoordelijkheid van de keten

Een omslag is nodig in onze omgang met dieren. Een omslag in de veehouderij, maar ook bij de consument, de retail, de verwerkende industrie en de overheid. Cruciaal is dat de omslag in de hele keten wordt gemaakt.

Erkend moet worden dat de boer zich in een lastige positie bevindt. Enerzijds is hij, als veehouder, primair verantwoordelijk voor het welzijn van zijn dieren. Anderzijds ziet hij zich door eisen uit de markt gedwongen op dat terrein compromissen te sluiten. Een beleid dat uitsluitend gericht is op de boer laat dus kansen liggen. In de toekomst zal het beleid van LNV daarom ook volwaardig gericht zijn op de slachterijen, de supermarkten en de consument.

Iedere partij moet hierin zijn verantwoordelijkheid nemen:

- De consument realiseert zich meer dan tot nu toe het geval is dat aan een respectvolle omgang met dieren een prijskaartje zit en is bereid dit te betalen;
- Supermarktketens nemen als krachtige partij in de markt hun maatschappelijke verantwoordelijkheid door zelf hoge normen te hanteren. Ze communiceren die met de consument en geven veehouders die zorgvuldig met hun dieren omgaan een 'eerlijke prijs';
- De verwerkende industrie gebruikt welzijnsvriendelijke methoden (geldt bijvoorbeeld voor de slachterijen) en grondstoffen (geldt bijvoorbeeld voor de levensmiddelenindustrie);
- Veehouders hanteren dierenwelzijn als belangrijk uitgangspunt voor hun productiemethoden;
- Handelaren (van bijvoorbeeld exoten) en transporteurs zullen expliciet verantwoordelijkheid moeten nemen voor het dierenwelzijn;
- De overheid stimuleert en faciliteert deze omslag actief en krachtig om daarmee het proces van welzijnsverbetering in een hogere versnelling te krijgen.

Nieuw beleid

De afgelopen 10 jaar heeft de overheid met behulp van de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren (GWWD) gewerkt aan verbetering van het dierenwelzijn. Deze wet heeft zeker bijgedragen aan het realiseren van een aantal welzijnsverbeteringen. Er kan echter ook geconstateerd worden dat de grote ambitie die in de wet tot uitdrukking komt, naast een stimulans, ook een remmende factor voor het dierenwelzijnsbeleid is geweest. Discussies over regelgeving in het kader van de GWWD lopen te vaak vast op details en op het streven om tot allesomvattende regelgeving te komen. De echte problemen worden soms niet of onvoldoende opgelost. Een aanpak in de keten, van producent tot consument, blijft hier buiten beschouwing terwijl daar juist de aangrijpingspunten voor een succesvolle aanpak liggen.

Uiteraard moet niet vergeten worden wat al is bereikt. De afgelopen jaren zijn ook verschillende successen geboekt. Hierbij kan gedacht worden aan de omslag van individuele huisvesting naar groepshuisvesting bij verschillende sectoren. Deze systeemwijziging heeft welzijn van deze dieren behoorlijk verbeterd. Ook is er een limitatieve lijst tot stand gebracht met dieren die voor productie mogen worden gehouden. Er zijn echter nog mogelijkheden tot verdergaande verbeteringen.

Binnen 10 tot 20 jaar moet de veehouderij in Nederland zijn omgebogen in de richting van het perspectief van natuurlijk gedrag. Hiervoor is een offensieve en meer op de vraagkant van de markt gerichte strategie vereist. Transparantie in de gehele keten, bijvoorbeeld met behulp van etikettering van producten, moet leiden tot een substantiële verbetering van het dierenwelzijn.

Er zal op worden ingezet om binnen vijf jaar deze transparantie te realiseren. Daarnaast zullen andere instrumenten worden ingezet om het maatschappelijk verantwoord consumeren en produceren te stimuleren.

Voor wat betreft welzijnsongevriendelijke productiemethoden in de dierhouderij wordt ingezet op het opheffen van deze productiemethoden. Indien nodig zullen

welzijnsaantastende productiemethoden op termijn verboden worden. Van de sector wordt verwacht dat ze alternatieve methoden te ontwikkelt. Indien niet tot alternatieven wordt gekomen kan het daarbij nodig zijn bedrijfstakingen, waar deze productiemethoden plaatsvinden, te verbieden. Er wordt naar gestreefd om hierbij tot internationale afstemming te komen. In bepaalde situaties kan het nodig zijn om nationaal, bij voorkeur in afstemming met andere Noordwest-Europese landen, hogere eisen te stellen. Dit kan er toe leiden dat bepaalde systemen elders wel worden toegestaan, maar in Nederland niet worden geaccepteerd.

Het perspectief van natuurlijk gedrag is vertrekpunt voor beleid met betrekking tot alle gehouden dieren: landbouwhuisdieren en gezelschapsdieren. In dit beleidsvoornemen zal in de presentatie de nadruk liggen op de landbouwhuisdieren. Dit neemt niet weg dat de meeste aangrijpingspunten van het beleid ook van toepassing zijn op alle gehouden dieren.

Procedure

Dit beleidsvoornemen heeft tot doel een discussie te voeren over de uitgangspunten van beleid rond dierenwelzijn. In het debat, dat voor het eind van het jaar moet zijn afgerond, staat de filosofie rond dierenwelzijn centraal. De acties die voortvloeien uit de filosofie kunnen eveneens onderwerp van discussie zijn.

Er wordt naar gestreefd de definitieve nota dierenwelzijn in het begin van 2002 aan de Tweede Kamer te sturen.

2. Aangrijpingspunten voor beleid

Tien jaar Gezondheids- en welzijnswet voor dieren

In 1992 werd de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren vastgesteld. In hoofdstuk III van de wet zijn de bepalingen ter bescherming van het welzijn van dieren opgenomen. Een hoofdstuk waar Nederland trots op mag zijn. Het getuigt van de ambitie om daadwerkelijk iets te doen aan verbetering van het welzijn van dieren. De intrinsieke waarde van het dier vormt het uitgangspunt van het dierenwelzijnsbeleid. Belangrijke bepalingen zijn geformuleerd als 'Nee, tenzij'. Dit houdt in dat handelingen met dieren niet zijn toegestaan, tenzij de regelgeving erin voorziet. Het streven was om een alomvattend stelsel van regelgeving ter bescherming van dieren uit te werken.

In bijlage 1 is een overzicht opgenomen van alle algemene maatregelen van bestuur (amvb's) die ter uitvoering van hoofdstuk III van de wet tot nu toe zijn vastgesteld, met daarbij een korte uiteenzetting over de totstandgekomen regelgeving.

Leghennen

Belangrijke, doorslaggevende maar vaak onuitgesproken argumenten in de langdurende discussies waren veelal van economische aard en de wens om de concurrentiepositie te handhaven. Dit leidde tot compromissen waarbij kleine verbeteringen overeengekomen werden, die over vele jaren uitgesmeerd werden.

Een voorbeeld hiervan is de welzijnsdiscussie over ruimte van kippen in legbatterijen. Deze discussie begon in de jaren 70, toen een leghen op 340 cm² werd gehouden. De eerste regelgeving verplichtte tot 450 cm². In 2012 moet de oppervlakte voor deze dieren op grond van EU-regelgeving zijn vergroot tot 750 cm² per kip, waarvan 600 cm² hoog genoeg moet zijn voor de kip om te kunnen staan. Dit systeem van het houden van kippen wordt dan 'verrijkte kooi' genoemd. De extra ruimte die leghennen in 30 (!) jaar moeizaam onderhandelen gekregen hebben is toegenomen met een halve pagina A4.

Terugkijkend op een kleine tien jaar GWWD kan geconstateerd worden dat deze wet vooral gericht is op de houder van dieren en op de overheid. Er is in de huidige tijd echter ook behoefte aan een breder instrumentarium waarin meer ruimte is om de verschillende partijen in de keten op hun verantwoordelijkheid aan te spreken.

Daarnaast kan worden gesteld dat het welzijnsbeleid meer gericht was op symptoombestrijding in de bestaande houderijsystemen dan ingehaakt heeft op systeemfouten. Daarmee zijn niet voldoende prikkels gegeven aan de betrokken sectoren, maatschappelijke organisaties en overheid om grote verbeteringen of systeemwijzigingen aan te brengen. De regelgeving bood veelal onvoldoende stimulans voor innovatie.

Een andere inzet van regelgeving en andere instrumenten is nodig om daadwerkelijke verbeteringen tot stand te brengen.

Dilemma's

Op het terrein van dierenwelzijn is een aantal dilemma's te onderscheiden. Door het dierenwelzijnsbeleid te laten aangrijpen bij deze dilemma's wordt een perspectief op een beter dierenwelzijn geboden.

1. Nationaal-Internationaal

Kiezen voor een stevige nationale inzet in een open mondiaal systeem kan tot gevolg hebben dat Nederland zich als voorloper uit een deel van de markt prijst. Dit kan een verlies betekenen van exportmarkten en meer import van 'bulk' (importeren wat hier verboden is en daarmee exporteren van de welzijnsproblemen). Als alle maatregelen echter worden opgehangen aan afspraken in Europees of WTO-verband kan onvoldoende voortgang geboekt worden op (nationaal) welzijnsgebied en kan een potentiële niche in de markt misgelopen worden. De denkgroep-Wijffels zegt hierover dat de Nederlandse veehouderij wordt bestuurd door twee 'heren'. Een internationale markt die, gegeven minimum randvoorwaarden, vraagt om een zo laag mogelijke prijs. En een stedelijke hoogontwikkelde omgeving die eisen stelt aan de omgang met dieren, het milieu, de natuur.

2. Burger-consument

De burger wil graag dat mens en maatschappij goed met dieren omgaan. Dat geldt voor alle dieren. De burger als consument lijkt zich echter veelal te laten leiden door de prijs van dierlijke producten.

Daar komt bij dat voedselveiligheid voor de burger en consument veelal bovenaan staat. Zo veilig mogelijk voedsel en zo welzijnsvriendelijk mogelijk geproduceerd voedsel liggen niet per definitie in elkaars verlengde.

3. Intrinsieke waarde-gebruikswaarde

De huidige productie- en houderijsystemen zijn gebaseerd op gebruikswaarde. Het welzijnsbeleid kiest vooral de intrinsieke waarde van het dier als insteek. Te veel nadruk op gebruikswaarde kan het systeem kwetsbaar maken. Dit manifesteert zich met name bij crises, waarin de zwaktes van systemen op de voorgrond dringen. Voor het centraal stellen van de intrinsieke waarde van het dier zijn andere productiefilosofieën en -systemen nodig. In plaats van een bedrijfseconomische afweging komt de ethische vraag centraal te staan hoe met dieren omgegaan moet worden.

4. Rol overheid - rol maatschappij

Verbetering van het dierenwelzijn is een verantwoordelijkheid van burger, boer, handel, retail, consument en overheid gezamenlijk. Ieder is voor zijn eigen deel verantwoordelijk.

In het verleden heeft met name de overheid maatregelen genomen voor het verhogen van het dierenwelzijn. Vooral met behulp van wetgeving werd getracht binnen bestaande systemen vooruitgang te boeken. Bovengenoemde dilemma's leiden tot een andere aanpak. Het gaat daarbij om het aanwakkeren van het besef dat ondernemen én consumeren in onze samenleving op maatschappelijk verantwoorde wijze dienen plaats te vinden.

3. Een nieuwe aanpak

De overheid moet als één van de spelers in het veld nu het voortouw nemen bij het inslaan van de nieuwe weg naar het perspectief van *natuurlijk gedrag*. Dit doet de overheid door zelf een aantal concrete stappen te zetten om het beleid aan te laten

Natuurlijk gedrag

Het perspectief van natuurlijk (soorteigen) gedrag is richtinggevend voor de nieuwe aanpak van het dierenwelzijnsbeleid. Dieren hebben recht op een goed bestaan waarin zij zich op hun eigen natuurlijke wijze kunnen gedragen. Dat is de kern van het perspectief. Hiermee wordt niet bedoeld dat dieren niet meer gehouden mogen worden. Maar wel dat we uiterst zorgvuldig en met respect met gehouden dieren moeten omgaan. Dit perspectief start nadrukkelijk vanuit de intrinsieke waarde van het dier. Maar het ontkent niet dat aan het dier ook een functionele betekenis is toegekend. Bepaalde dieren mogen worden gehouden. Bijvoorbeeld als leverancier van hoogwaardig voedsel of gezelschap voor de mens of als proefdier voor medische toepassingen. Het doel moet wel een relevant of maatschappelijk gedragen doel zijn. Als dit het geval is heeft een dier ook binnen die context van menselijk gebruik nog steeds recht op een waardig bestaan. Het is hier van belang een onderscheid te maken tussen wilde en gedomesticeerde dieren. Door domesticatie is het gedrag van het dier over vele jaren zodanig aangepast dat deze gehouden kon worden door de mens. Het betreft dan met name zaken als agressie en schrikachtigheid t.a.v. de mens. Andere gedragsaspecten zijn vaak niet of nauwelijks gewijzigd. In de intensieve veehouderij worden deze gedragingen veelal door het systeem sterk beperkt of geblokkeerd. Dit kan leiden tot frustratie en abnormale vormen van gedrag (stereotypieën, verenpikken, staartbijten), die indicatief zijn voor verminderd welzijn.

sluiten bij de genoemde dilemma's voor het dierenwelzijn. De overheid alleen is niet in staat om een echte omslag te bewerkstelligen. De samenleving zelf - van producent tot consument - is nadrukkelijk aan zet. De overheid zal partijen op hun verantwoordelijkheid aanspreken en zal bevorderen dat deze verantwoordelijkheid ook wordt waargemaakt.

Uitgangspunten van beleid

De volgende uitgangspunten worden gehanteerd om - gegeven het richtinggevend perspectief - effectieve vooruitgang te boeken:

1. *Aanpak richten op het bedienen van de markten met toegevoegde waarde*

De normen die Nederland gelden voor dierenwelzijn, kunnen op gespannen voet staan met de normen die veelal elders in de wereld gelden. Het vertalen van deze normen in onze nationale productiesystemen kan betekenen dat Nederland zich als voorloper uit de bestaande markt prijst.

Een sterk punt van de Nederlandse veehouderij is het vermogen om kwaliteit te leveren op alle terreinen. Markten waar Nederland zich op moet richten zijn de markten die vragen om hoge kwaliteit. Voor zover die markten nog niet voldoende zijn ontwikkeld, moet een gezamenlijke inspanning plaatshebben om die markten te stimuleren. Hoge kwaliteit zonder voldoende aandacht voor dierenwelzijn bestaat niet. Het stellen van hoge eisen aan dierenwelzijn moet dan ook gezien worden als een voorwaarde om tijdig nieuwe veeleisende markten aan te boren om zo de voorloperpositie te behouden en te versterken. Zoals in de kabinetsreactie op het rapport van de denkgroep-Wijffels is aangegeven, heeft de omslag naar een duurzame veehouderij die hiervoor nodig is, brede ondersteuning nodig van alle marktpartijen in Nederland. Vooralsnog biedt de eigen (Noordwest- Europese markt) de beste kansen voor verduurzaming van de productie. Maar ook de mogelijkheden van export van hoogwaardige producten naar veeleisende markten elders behoeven de nodige aandacht.

2. *Aanpak richten op de hele keten: van producent tot consument*

In de kabinetsreactie op het advies van de denkgroep-Wijffels is aangegeven dat de urgentie om het proces naar een maatschappelijk verantwoord ondernemende agrosector te versnellen hoog is. Er moet een grote stap gemaakt worden naar een duurzame landbouw, en daarmee naar een hoog niveau van dierenwelzijn. Dit veronderstelt wel dat alle partijen een belangrijke rol spelen. Consumenten moeten zich realiseren dat aan een zorgvuldige omgang met dieren een prijskaartje hangt. Zij moeten daarbij ook de kennis en informatie hebben om de kwaliteit van producten op duurzaamheid te kunnen beoordelen en de mogelijkheid krijgen om te kiezen voor betere producten.

Supermarkten en de verwerkende industrie moeten als krachtige vraagpartij in de markt hun maatschappelijke verantwoordelijkheid richting producent én consument nemen. Producenten moeten hun productiesystemen aanpassen tot stabiele en welzijnsvriendelijke productiesystemen. Welzijn is een productiefactor waarmee een toegevoegde waarde wordt gecreëerd die vermarkt moet kunnen worden. Het gaat hier om het realiseren van een verbinding tussen maatschappelijk verantwoord *ondernemen* én maatschappelijk verantwoord *consumenten*. Dat maakt een omslag in de hele keten nodig. Alle partijen zullen hiervoor verantwoordelijkheid moeten nemen: de veehouder en verwerker ('licence to produce'), de retail en handel ('licence to deliver') en de consument.

De overheid zal dit proces bevorderen door beleid gericht op waarborging van transparantie van het productieproces, door het verbieden van welzijnsongevriendelijke productiemethoden en door het stimuleren van innovatie in de markt (nieuwe productiesystemen, nieuwe aanpak in ketens of netwerken). De consument moet consequenties verbinden aan zijn opvattingen ten aanzien van dierenwelzijn. Producenten die een welzijnsongevriendelijke productiemethode hanteren die leidt tot ernstige welzijnsaantastingen zullen worden geconfronteerd met verbodsbepalingen. Ook internationaal wordt de inzet meer gericht op het bevorderen en afdwingen van transparantie in de keten.

3. *Aanpak richten op effectieve regelgeving*

Regelgeving blijft een belangrijk onderdeel van de nieuwe aanpak. De regelgeving moet echter meer aangrijpen bij de echte systeemfouten. De inzet van het instrument regelgeving en de bijbehorende handhaving worden vooral gericht op het uitbannen en voorkomen van welzijnsongevriendelijke productiemethoden en, indien nodig, op het afdwingen van transparantie in de markt. Daarmee wordt gekozen voor een pragmatische en effectieve aanpak.

Genetische diversiteit

Dierenwelzijn wordt hier breder gezien dan alleen het houden van dieren op een ethisch verantwoorde wijze. Het gaat ook om het behouden van leven voor toekomstige generaties. Ontwikkelingen in de landbouw hebben ertoe geleid dat de genetische basis van de landbouwhuisdieren erg smal is geworden. Door onder andere deze vergaande selectie doen zich ook dierenwelzijnsproblemen voor bij bijvoorbeeld dikbil-runderen: deze zijn zo doorgefokt op de productie van vlees dat zij niet op de normale manier kunnen afkalven. Om dergelijke ontwikkelingen te voorkomen of terug te draaien moeten genetische bronnen worden behouden. Het kabinet bereidt momenteel een notitie voor over genetische bronnen waarin ook aandacht wordt besteed aan het behoud van genetische diversiteit van landbouwhuisdieren.

4. Actieprogramma

Een flinke beweging in de richting van het perspectief van natuurlijk gedrag moet worden bewerkstelligd. Op basis van de geschetste uitgangspunten worden onderstaande instrumenten voor het dierenwelzijnsbeleid ingezet.

De nieuwe aanpak wordt langs de lijnen van de instrumenten verder uitgewerkt in de bijbehorende actieplannen. Waar mogelijk zal aansluiting gezocht worden bij de activiteiten en processen die voortvloeien uit het advies van de denkgroep Wijffels.

1. *Maatschappelijk verantwoord produceren door stimuleren voorlopers*

Voorlopers die diervriendelijk produceren, worden gestimuleerd en gefaciliteerd. Voorlopers die diervriendelijk produceren, verkopen en/of consumeren zijn een belangrijke motor voor het bereiken van een hoog dierenwelzijn. De ondersteuning vindt onder meer plaats via fiscale faciliteiten, kennisondersteuning en bijdragen aan innovatieprojecten.

Actieplan voorlopers
<p>1. Fiscaal stimuleren van producenten</p> <p>Producenten die met dierenwelzijn voorop lopen worden fiscaal gefaciliteerd via:</p> <ul style="list-style-type: none"> • de Regeling Willekeurige Afschrijvingen Milieu-investeringen en de Milieu Investeringsaftrek (o.a. nieuwe stalsystemen) • de Duurzame Ondernemersaftrek. <p>Om dit te kunnen operationaliseren moet voor veehouderijsectoren de Stimulus Duurzame Landbouw (SDL) van kracht zijn. Het bedrijfsleven neemt zelf verantwoordelijkheid om SDL samen met maatschappelijke organisaties in te vullen.</p>
<p>2. Fiscaal stimuleren van consumenten</p> <p>De mogelijkheden worden onderzocht om via BTW of accijns de consumptie van diervriendelijk geproduceerd dierlijke producten te stimuleren.</p>
<p>3. Bijdragen aan innovatieprojecten</p> <p>In de binnenkort uit te komen beleidsbrief Innovatie zal worden aangegeven op welke wijze het innovatiebeleid innovaties op het gebied van dierenwelzijn kan ondersteunen.</p>
<p>4. Ondersteuning bieden via onderzoek</p> <p>Innovatie door voorlopers wordt ondersteund via onderzoek. Het gaat daarbij onder meer om onderzoek specifiek gericht op dierenwelzijn, maar ook onderzoek met betrekking tot de integratie van kennis op thema's als welzijn, voedselveiligheid, milieu en onderzoek op het terrein van consumentengedrag.</p>
<p>5. Experimenteeruimte</p> <p>Onderzocht wordt of bestaande wetgeving (op andere terreinen dan dierenwelzijn), innovaties op het terrein van dierenwelzijn belemmeren, en of deze belemmeringen kunnen worden weggenomen</p>

2. *Maatschappelijk verantwoord consumeren door stimuleren en waarborgen van transparantie*

Transparantie zorgt voor inzicht in en openheid van het productieproces. Informatie over het welzijn moet een kenmerk worden van het product. Kennis over de productiewijze van een product draagt bij aan bewustwording en daarmee aan een meer diervriendelijk consumptiegedrag. De consument heeft recht op informatie en is door de keuzes die hij maakt medeverantwoordelijk voor de productiewijze van de producten.

Er wordt naar gestreefd dat binnen vijf jaar producten zijn voorzien van informatie (etikettering) over hoe welzijnsvriendelijk het product is geproduceerd. Het gaat hierbij om producten als vlees en eieren maar uiteindelijk ook om producten waarin dierlijke producten zijn verwerkt zoals beschuit, pasta's en gebak. Dit mag overigens niet leiden tot het ontstaan van nieuwe handelsbelemmeringen.

Consequentie van het in Nederland verbieden van bepaalde productiewijzen kan zijn dat welzijnsonvriendelijke producten worden geïmporteerd. Door middel van etikettering

kan duidelijk worden gemaakt hoe deze producten tot stand zijn gekomen en waar ze vandaan komen (traceerbaarheid).

Zoals reeds geschetst in de kabinetsreactie op het rapport van de denkgroep-Wijffels, heeft het de voorkeur dat de marktpartijen enkele duidelijk onderscheiden keurmerken tot stand brengen. De overheid zal daarbij faciliterend optreden: ze zal gesprekken aangaan om te bevorderen dat marktpartijen de gewenste transparantie tot stand brengen.

Als de informatievoorziening aan de consument uiteindelijk onvoldoende tot stand komt, wordt overwogen informatievoorziening en etikettering verplicht te stellen.

Bovengenoemde maatregel moet worden ondersteund door middel van voorlichting aan de consument. Niet alleen voorlichting vanuit overheid maar ook nadrukkelijk voorlichting vanuit maatschappelijke groeperingen als dierenbeschermings- en consumentenorganisaties. Daarnaast is het voor een goed inzicht in dierenwelzijn van belang dat verder wordt gegaan met het ontwikkelen van een welzijnsmeter met bijbehorende welzijnsindicatoren.

Actieplan transparantie

1. Ontwikkeling van een welzijnsmeter

Het initiatief wordt genomen voor de ontwikkeling van een periodieke welzijnsmeter en welzijnsindicatoren. Dit zal worden gedaan in overleg met o.a. consumentenorganisaties. Doel is het kunnen schetsen van een betrouwbaar en vergelijkend beeld van dierenwelzijn in en door sectoren, ketens en retail.

2. Transparantie in keten afdwingen en stimuleren

Er wordt naar gestreefd dat over vijf jaar alle producten zijn voorzien van informatie (etikettering) over hoe welzijnsvriendelijk het product is geproduceerd. De intentie is dat deze transparantie door de marktpartijen wordt georganiseerd. Indien dit uitblijft wordt overwogen dit wettelijk te regelen.

De producten in de winkelschappen dienen:

- traceerbaar te zijn;
- voor de consument eerlijke informatie te bevatten over het productieproces en niveau van dierenwelzijn.

Onderzocht wordt welke rol ICT hierbij kan spelen.

3. Aandacht voor transparantie in onderwijs/voorlichting

Onderwijs:

Bestaande instrumenten voor het landbouwonderwijs zullen worden benut. Bij de VIA-regeling en het cursusonderwijs zal het thema dierenwelzijn ingebracht worden in de kaderbrieven. Voor het vmbo-groen tot en met het wetenschappelijk onderwijs in de groene sector is het van belang dat dierenwelzijn een belangrijk onderdeel vormt van het onderwijsprogramma. Verder zal aandacht zijn voor kennisdoorstroming naar het onderwijs.

Voorlichting:

Er zal een voorlichtingsprogramma worden opgesteld op basis waarvan transparantie van het productieproces bij de landbouwhuisdieren, maar ook transparantie op het terrein van gezelschapsdieren het onderwerp is. De doelgroep van deze voorlichting zijn alle partijen in de keten.

Deze voorlichting is kansrijker indien afgestemd kan worden met de voorlichting die door maatschappelijke groeperingen wordt gegeven. Mogelijkheden tot nadere afstemming van voorlichting door derden wordt onderzocht.

Voorlichting algemeen:

De waarborging van dierenwelzijn is van veel zaken afhankelijk. Maar een belangrijke factor is de veehouder zelf. Een goed management en vakmanschap is daarbij van groot belang. Voorlichting van de veehouder blijft dan ook een belangrijk onderdeel van het beleid.

4. Transparantie onderzoeks- en voorlichtingsprogramma's LNV

Vanuit LNV worden diverse onderzoeks- en voorlichtingsprogramma's geïnitieerd of gefaciliteerd. Deze programma's op het terrein van de veehouderij en op aanverwante terreinen zijn nog te vaak gericht op verhoging van de productie en op optimalisatie van de bestaande houderijsystemen. Een onafhankelijke commissie zal worden ingesteld om deze programma's tegen het licht te houden. De programma's zullen worden doorgelicht op het thema duurzaamheid waarbij dierenwelzijn maar ook de fokkerij, milieu en voedselveiligheid belangrijke aspecten zullen zijn. De uitkomst van deze doorlichting zal het startpunt zijn voor het stopzetten, afbouwen of bijsturen van onderzoek en voorlichting dat niet bijdraagt aan een duurzame ontwikkeling. De doorlichting moet ook resulteren in een inhoudelijk toetsingskader waaraan nieuwe programma's kunnen worden afgewogen.

3. *Vernieuwing in de keten stimuleren door nieuwe arrangementen in de markt*

Als uitgangspunt wordt gehanteerd dat dierenwelzijn een gedeelde verantwoordelijkheid is van bedrijfsleven, consumenten, maatschappelijke organisaties en overheid. Organisatorische innovaties zijn nodig om die gedeelde verantwoordelijkheid vorm te geven. Belangrijke kenmerk van deze organisatorische innovaties is het op gang brengen van interactie tussen nieuwe en bestaande actoren in het veld. Dit type processen wordt ondersteund.

Actieplan arrangementen

1. Stimuleren van actieve aanpak in de keten

Met betrokken partijen wordt overlegd in welke sectoren een ketenplatform kan worden ingesteld. In een ketenplatform zijn verschillende relevante partijen uit de keten van producent tot consument vertegenwoordigd. Een drietal veelbelovende arrangementen zullen in 2002 financieel worden ondersteund.

Een ketenplatform heeft als doel een katalysator te zijn voor vernieuwing en welzijnsverbetering in de keten.

2. Starten van een internetcommunity

Het initiatief wordt genomen voor het starten van een internetcommunity (elektronisch forum) dat als input en output kan dienen voor het beleid (vgl. GSB-fora van het ministerie van BZK). Onderdeel is de opzet van een burger-adviespanel waarin huisvrouw/man, kunstenaar, zakenvrouw/man, zitting hebben. Doel van een burger-adviespanel is onder meer om de Minister van LNV gevraagd en ongevraagd voeding te geven over welzijnsvraagstukken en de bevordering van maatschappelijk verantwoord produceren en consumeren.

3. Realiseren van een (multidisciplinair) kennisteam

De mogelijkheden worden onderzocht om te komen tot een kennisteam dat vraagstukken op het gebied van dierenwelzijn behandelt, en daarbij vakgebied- en onderzoekinstellingen overstijgend opereert. Ook moet het direct inzetbaar zijn. Doel van deze denktank is het ondersteunen van nieuwe arrangementen, dierwetenschappelijk, bestuurskundig, economisch of de combinatie hiervan. Een relatie met de Raad voor Dierenaangelegenheden-nieuwe stijl wordt daarbij overwogen.

4. *Bevorderen dierenwelzijn in internationaal verband*

Nederland kiest ervoor om in internationaal verband een voorloperspositie in te nemen bij het vormgeven van een diervriendelijke en maatschappelijk aanvaardbare veehouderij. Goede afstemming tussen onze nationale en onze internationale strategie is daarbij nodig. Er zal worden ingezet op het bereiken van een zo hoog mogelijk niveau van dierenwelzijn in EU- en in WTO-verband. Daarnaast zal actief worden ingezet op het realiseren van een Noordwest-Europese kopgroep met als doel een stevige thuismarkt voor kwalitatief hoogwaardige producten. Het zoeken van nauwe samenwerking van Nederland met gelijkgezinde landen in de Europese Unie vormt onderdeel van deze aanpak en kan helpen om een sterke interne markt te ontwikkelen.

De inzet zal erop gericht blijven om tot internationale afstemming te komen. Ook ten aanzien van welzijnsongevriendelijke productiesystemen zal conform de in de nota Voedsel en Groen geformuleerde gedragslijn voorafgaand aan een verbod gestreefd worden naar

een Europese maatregel of tot vrijwillige afspraken met de ons omringende landen. Indien internationaal niet tot overeenstemming kan worden gekomen, wordt overgegaan tot een nationale maatregel, bij voorkeur in afstemming met andere Noordwest-Europese landen en voor zover de Europese wetgeving dit toestaat.

Een strenger nationaal beleid kan betekenen dat productiemethoden moeten worden gebruikt die wellicht in eerste instantie een kostennadeel opleveren ten opzichte van het buitenland. Echter onder invloed van de hervorming van het Europees landbouwbeleid, de toetreding van Midden- en Oost-Europese landen tot de EU en de liberalisering van de wereldhandel in WTO-verband zal de marktpositie van Nederland op het bulksegment, waar vooral de prijsconcurrentie telt, verder verslechteren. Er moet gekozen worden voor een strategie die zich richt op de toegevoegde waarde. De sector staat dan ook voor de uitdaging om te produceren voor de veeleisende marktsegmenten die vragen naar kwalitatief hoogwaardige producten.

Actieplan Internationaal
<p>1. Inbrengen van hoge nationale ambitie in EU-verband</p> <ul style="list-style-type: none"> • De inzet van Nederland blijft gericht op het realiseren van internationale normen voor dierenwelzijn. Ook hier zal Nederland prioriteit leggen bij echte welzijnsvriendelijke productiemethoden of systeemkenmerken (bijvoorbeeld transport van dieren). Concrete voorstellen en onderzoeksgegevens worden ingebracht, ten behoeve van aanscherping van bestaande richtlijnen. • Een sterke inzet zal worden gepleegd op bevordering van transparantie van productieprocessen. Ingezet zal worden op regelgeving die etikettering mogelijk maakt. Tijdens het komende Nederlandse voorzitterschap zal dit hoog op de landbouwagenda worden gezet. • Er wordt gestreefd naar de totstandkoming van een Europees "witboek" voor kwaliteitsproductie. Hiermee zal periodiek de welzijnsituatie per lidstaat in beeld worden gebracht. Succesvolle praktijken kunnen worden uitgewisseld, en de transparantie van beleid en praktijk in lidstaten wordt hiermee vergroot.
<p>2. Vormen van een vrijwillige Europese welzijnskopgroep</p> <ul style="list-style-type: none"> • Om de concurrentiepositie te versterken wordt actief ingezet op het realiseren van een Noordwest-Europese kopgroep met als doel een stevige thuismarkt voor kwalitatief hoogwaardige producten. De mogelijkheden worden onderzocht (onderzoek, uitwisseling) om onder meer met Denemarken, Zweden, Verenigd Koninkrijk, Duitsland en België een kopgroep te vormen binnen de EU. • Bij een nationale wens tot het verbieden van welzijnsaantastende productiesystemen in eigen land zal voorafgaand aan dit verbod in overleg worden getreden met andere ons omringende landen om tot vrijwillige afspraken te komen (in geval dat niet tot een Europese norm kan worden gekomen).
<p>3. Dierenwelzijn agenderen bij:</p> <ul style="list-style-type: none"> • EUREP-GAP: De overheid stelt onderzoeksresultaten en via praktijkervaring opgedane kennis ter beschikking aan EUREP-GAP ten behoeve van het opstellen van normen. • Multinationals: door gesprekken wordt getracht het maatschappelijk verantwoord ondernemen en dierenwelzijn als integraal onderdeel van kwaliteitsproductie een plaats te geven.
<p>4. Inzet in WTO-verband</p> <p>Nederland ondersteunt de inzet van EU voor het onderwerp Dierenwelzijn in WTO-verband. Belangrijke issues waarop ingezet wordt zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het streven naar transparantie door etikettering van producten. Etikettering zou ook moeten gelden voor de import vanuit derde landen. • Verruiming van de bepalingen van de green box uit de WTO-landbouwovereenkomst. Van hieruit zouden stimuleringsubsidies kunnen worden verleend aan welzijnsvriendelijke bedrijven. Daarnaast kan worden ingezet op de mogelijkheid om aan bestaande subsidiestromen welzijnseisen te stellen. • De totstandkoming van multi-/bilaterale afspraken ten aanzien van het welzijn van dieren.

5. Welzijnsvriendelijke productiemethoden

De overheid blijft de verantwoordelijkheid houden voor het tegengaan van ernstige welzijnsaantastingen. Ernstige welzijnsaantastingen moet worden opgeheven en voorkomen door het verbieden van welzijnsaantastende productiemethoden of indien nodig door het verbieden van bedrijfstakken waar deze productiemethoden plaatsvinden. Onder productiemethoden worden onder andere de houderijsystemen, de systeemkenmerken, maar ook de fokkerij verstaan.

Bij een nationale wens tot het verbieden van een bepaalde productiemethode zal

voorafgaand aan dit verbod gestreefd worden naar een Europese maatregel, of tot vrijwillige afspraken met de ons omringende landen. In bepaalde situaties kan het nodig zijn om als Nederland, bij voorkeur in afstemming met andere Noordwest-Europese landen, hogere eisen te stellen. Dit kan er toe leiden dat bepaalde systemen elders wel worden toegestaan, maar in Nederland niet worden geaccepteerd.

De in het eerste hoofdstuk genoemde vrijheden vormen de basis om productiemethoden als ongewenst te beschouwen. Hierbij spelen criteria als de mogelijkheid tot uiting van natuurlijke gedragingen, ruimtegebrek, ernstige gezondheidsproblemen en hoge uitval en de noodzaak tot het verrichten van ingrepen een belangrijke rol.

In onderstaand actieplan wordt reeds een aantal productiemethoden genoemd waarbij twijfel bestaat over het voldoende gewaarborgd zijn van het welzijn van de dieren. Deze lijst is een eerste inventarisatie en zal waar nodig worden aangevuld. De in de lijst genoemde productiemethoden zullen nader worden geanalyseerd aan de hand van bovenstaande criteria. Hierna wordt besloten of deze productiemethoden nog toegestaan blijven. De sector is als eerste verantwoordelijk voor het ontwikkelen en aandragen van alternatieven. Waar mogelijk zal de overheid dit faciliteren.

Een aantal aspecten staat al enige tijd (in Nederland) ter discussie. Het gaat hierbij om het lange-afstand-transport van levende dieren, de castratie van biggen, de handel in bepaalde soorten exoten, de kooisystemen bij de konijnenhouderij en de legkippen, de honger en groei-problemen bij de vleeskuikenouderdieren. De prioriteit zal worden gelegd bij het aanpakken van deze productiemethoden. Ten aanzien van de overige productiemethoden wordt een uitwerkingsplan opgesteld met de acties voor de komende jaren.

Ten aanzien van het lange-afstand-transport zal Nederland zich in Europees verband sterk maken voor een beperking van de maximale reisduur van vier uur voor slacht- en gebruiksvee. Het maximum kan worden verlengd tot een reisduur van maximaal acht uur indien voertuigen met aanvullende faciliteiten worden gebruikt. Voor fokvee wordt gestreefd naar een reistijd van maximaal 48 uur mits wordt voldaan aan strenge voorwaarden. Eveneens pleit Nederland in Europees verband voor het afschaffen van de huidige voorwaarde van het uitladen van de dieren op halteplaatsen. Deze plaatsen dienen alleen te worden gebruikt als rustplaatsen. Het uitladen van dieren op deze plaatsen is dan niet langer toegestaan. Wel dient uiteraard te worden voorzien in faciliteiten voor drenken en voederen. Tenslotte pleit Nederland voor harmonisatie van Europese regelgeving ten aanzien van transport van dieren en intensieve samenwerking tussen Europese lidstaten op het gebied van handhaving en controle.

Actieplan Wetgeving

Landbouwhuisdieren

- Lange afstand transport van levende dieren
Het transport van levende dieren over lange afstand levert vaak welzijnsproblemen op. Alternatieven voor dit transport zijn veelal aanwezig. Op Europees niveau zal worden ingezet op een beperking van de reisduur tot 8 uur.
- Castratie van biggen
De castratie van biggen is pijnlijk en gebeurt onverdoofd. Het vindt plaats om de zgn. 'berengeur' te voorkomen. Nederland streeft naar een verbod op castratie van biggen. Verbod op EU-niveau is op korte termijn niet haalbaar. Nederland overlegt met Duitsland (grootste afnemer van biggen) om bilateraal te komen tot een verbod.
- Konijnenhouderij
In de konijnenhouderij worden dieren individueel gehuisvest, in te kleine en te lage kooien. De bedrijfsmatige houderij in kooisystemen is ongewenst.
- Legkippen
Het houden van kippen in kooisystemen geeft problemen m.b.t. het primaire natuurlijk gedrag van kippen. Ingezet wordt om kippen te houden in alternatieve systemen. Eén en ander is reeds verwoord in de brief van de minister van LNV van 3 juli 2001 (kenm.: DL.2001/2697).
- Vleeskuikenouderdieren
Bij vleeskuikenouderdieren is er sprake van een hoog uitvalspercentage en een structurele vorm van honger bij de kippen. Door de sector moet gekozen worden voor een ander voedsysteem (korte termijn) en ras (langere termijn).

Nadere studie zal plaatsvinden op de volgende terreinen:

- Vleeskuikens
Bij vleeskuikens komt de 'doodgroeiersproblematiek' voor. Alleen een zeer goed management kan een hoog uitvalspercentage voorkomen.
- Kalkoenen
Problemen ten aanzien van de loco-motie en snelle groei.
- Eenden
In de bestaande houderij hebben de eenden geen beschikking over water.
- Vissen
Problemen ten aanzien van de dodingsmethode van vissen.
- Intensieve hertenhouderij
Welzijnsproblemen ontstaan als herten in grote groepen binnen worden gehouden.
- Ingrepen/verminderingen
Bij diverse productiewijzen blijken bepaalde ingrepen nog steeds niet achterwege te kunnen blijven. Middels ingrepen moet het dier aangepast worden aan het productiesysteem.
- Dikbillen
De dikbilrundersen zijn dusdanig doorgefokt t.b.v. de vleesproductie met als gevolg dat bij sommige stamboeken routinematig keizersnede moet plaatsvinden. Daarnaast worden de dieren te zwaar om goed te kunnen staan indien de slacht 'te laat' plaatsvindt.
- Melkvee
Het veelvuldig voorkomen van ernstige klauwproblemen. Daarnaast is het liggen een belangrijk aspect voor een koe: het ligcomfort laat vaak te wensen over hetgeen tot verschillende welzijnsproblemen leidt. Een blijvende weidegang kan hier een positieve rol in spelen.

Gezelschapsdieren

- Exoten
Welzijnsproblemen bij vangst/handel/transport van exotische huisdieren en onkunde in het houden en voeding. Hier wordt een project opgezet waarbij de instrumenten (inclusief regelgeving) gericht wordt op alle schakels in de keten.
- Fokafwijkingen huisdieren
Welzijnsproblemen ontstaan door fokafwijkingen en door te selecteren op raseigenschappen. Hierdoor ontstaan bijvoorbeeld platte neuzen bij honden waardoor deze slecht kunnen ademen. Een ander voorbeeld is de routinematige keizersnede die plaats moet vinden bij de Franse en Engelse Bulldog.

5. Neveneffecten en slot

Door de sterke inzet op dierenwelzijn kunnen op aanpalende beleidsterreinen minder gewenste neveneffecten optreden. Hierbij kan worden gedacht aan gevolgen voor milieu en voedselveiligheid. De consument moet er op kunnen vertrouwen dat het voedsel voldoet aan hoge eisen van voedselveiligheid. Daar waar dergelijke dilemma's zich voordoen zal specifiek gekeken worden welke oplossingsrichtingen voorhanden zijn of ontwikkeld kunnen worden. Dierenwelzijn is dan ook geen 'single issue', maar onderdeel van het op duurzame wijze omgaan met onze omgeving. Zoals in de kabinetsreactie op het rapport van de denkgroep-Wijffels is aangekondigd zal het kabinet de relevante partijen in de dierlijke sector uitnodigen om de komende maanden werkplannen op te stellen die onder meer betrekking hebben op kwaliteitsbewust consumeren en het versterken van de eigen verantwoordelijkheid van de ondernemer.

Daarnaast kan het voorgestane beleid ook consequenties hebben voor de omvang van de huidige veehouderijsector. Ook hier geldt overigens dat dierenwelzijn een integraal aspect van een duurzame veehouderij is. Het dierenwelzijnsbeleid kan daarom ook een duurzaam perspectief bieden aan ondernemers die de omslag weten te maken naar het produceren voor hoogwaardige marktsegmenten.

Een brede verandering moet worden bevorderd, waarbij de samenleving de veehouderij krijgt die zij verlangt en ondernemers hoogwaardige (welzijnsvriendelijke) producten voor de samenleving produceren. Daarvoor is veel durf en inzet nodig van alle partijen die op de één of andere wijze invloed op dit proces kunnen uitoefenen. Alleen een gezamenlijke inzet leidt tot een effectief dierenwelzijnsbeleid. Met dit beleidsvoornemen wordt het startsein gegeven en worden alle andere betrokken partijen uitgenodigd om hieraan een bijdrage te leveren.

Bijlage 1 Achtergrondinformatie 10 jaar GWWD

De regelgeving voortvloeiend uit de GWWD is grofweg in een aantal clusters in te delen. Ten eerste is er de regelgeving met betrekking tot de vraag welke dieren geschikt zijn om te worden gehouden. Voor de landbouwhuisdieren is een lijst tot stand gekomen. Aan de lijst van alle te houden dieren wordt nog gewerkt. Het tweede cluster bepalingen heeft betrekking op specifieke handelingen met dieren, zoals fokken, transport, doden of verminken van dieren. Deze regelgeving is grotendeels gerealiseerd. Na een recente wetswijziging kan begonnen worden met het aanpakken van misstanden die voortkomen uit de fokkerij.

Het derde cluster van bepalingen heeft betrekking op het houden, huisvesten en verzorgen van dieren. In dit cluster is een onderscheid te maken tussen regelgeving met betrekking tot specifieke diersoorten en regelgeving met betrekking tot huisvestingssystemen, de zogenaamde preventieve toetsing, waarvan de invulling niet doenlijk is gebleken. Voor het houden van een aantal diersoorten zoals varkens en kalveren en bedrijfsmatig gehouden honden en katten is regelgeving tot stand gekomen. Voor andere diersoorten is regelgeving aangekondigd maar nog niet afgerond.

Het is met name het derde cluster regelgeving dat een onbevredigend beeld geeft. De wetenschappelijke onderbouwing van de huisvestingseisen is bijzonder moeizaam. Tot dusverre is er nog geen gemakkelijk toepasbare welzijnsmeter opgeleverd aan de hand waarvan wetenschappelijk kan worden aangetoond hoe belangrijk een bepaalde verbetering daadwerkelijk is voor het dier. Gevolg hiervan is dat de inhoud van deze amvb's wordt bepaald door langdurige onderhandelingen tussen sector, maatschappelijke groeperingen, kabinet en Kamer. De effecten spelen zich niet zelden af op de vierkante centimeter. Vaak worden grote concessies gedaan ten behoeve van de draagkracht van de betrokken sector. Is de minimumstandaard eenmaal vastgesteld dan blijkt hij vaak niet te worden gesteund. Gevolg hiervan is dat de naleving van de regelgeving door de overheid letterlijk moet worden afgedwongen. Slechts met een zware handhavingsinspanning kan een redelijke naleving van de regelgeving worden bereikt. Een voorbeeld hiervan vormt het Varkensbesluit.

Voorbeelden dat het ook anders kan, zijn er ook. Bij de productie van tafeleieren is het voor de consument duidelijk waar het ei vandaan komt. Op de verpakking wordt vermeld of het gaat om een scharrelei of om een ei uit de legbatterij. Gegeven deze transparantie kiest de consument voor het scharrelei en wordt de producent dus gesteund in zijn keuze voor een betere huisvesting.

Gerealiseerde amvb's GWWD

Hoofdstuk 3 Zorg voor het welzijn van dieren

- Besluit aanwijzing voor productie te houden dieren
- Kalverenbesluit
- Varkensbesluit
- Besluit dierenvervoer 1994
- Besluit scheiden van dieren
- Besluit voorplantingstechnieken bij dieren
- Ingrepenbesluit
- Besluit ritueel slachten
- Besluit doden van dieren
- Honden- en kattenbesluit 1999
- Besluit welzijn productiedieren
- Besluit huisvesting vleeskuikenouderdieren